

Skolmatens historia

– från gröt och paltbröd till djupfrost och närodlat

Sverige och Finland är fortfarande de enda länder i hela världen som serverar gratis skolmat. Redan i mitten på 1800-talet insåg vi att mätta elever presterar bättre i skolan. Häng med på skolmatens resa genom tiderna.

Andra hälften av 1800-talet

Då fick fattiga barn i utsatta områden ett mål mat i skolan. De var framför allt de svältande barnen som skulle mättas med en portion gröt och mjölk. I slutet av 1800-talet när skolbespisningen började byggas ut serverades mest soppor och gröt.

I början på 1900-talet

Enskilda aktörer drev på att skolorna skulle ta över ansvaret för att fler barn skulle få en fri måltid i skolan. Majoriteten av barnen som bodde på landsbygden hade medhavd matsäck med smörgås och mjölk. En del skolor erbjöd lagade mål för att indirekt förebygga framtida supande genom en mer aptitlig kosthållning.

30-talet

1937 beviljade staten bidrag för skolbespisning till de barn som hade störst behov av ett gratis mål mat. Ungefär 13 % av eleverna i landet fick då fri skolmat.

40-talet

Kommunerna fick stadsbidrag för skolmåltiderna med specifika krav på vad som skulle serveras – en varmrätt med ett glas mjölk, smör och bröd. Måltiden skulle komplettera maten som serverades hemma. Det fanns ett helhetstänk med hygienkrav och att eleverna skulle uppfostras till goda matvanor och gott bordsskick.

Den 12 juni 1946 blev maten kostnadsfri men inte obliga-

torisk på skolorna. Då fanns tre typer av skolmat: Lagad mat med mjölk och bröd, gröt eller välling och så kallad Oslofrukost – smörgås med pålägg, mjölk och en frukt eller en grönsak.

50 och 60-talet

Från 1947 till 1967 ökade antalet skolmåltider med 65 procent. Snabbast skedde utvecklingen i Stockholm och norra Sverige. Under 50-talet kom de första djupfrysta varorna men också den första mekaniska omröraren. I slutet av 60-talet upphörde de statliga bidragen och skolmåltiderna övergick i kommunal regi.

70-talet

Mer hel- och halvfabrikat kom in i skolköken som en följd av centraliseringen. Vem minns inte potatisbullarna och fisken med mandel? En ny lag 1973-75 skärpte reglerna för varmhållning av mat, minst 60°C under max två timmar. Det gäller även idag.

80-talet

Under detta årtionde led skolmaten av stora besparingar. Kostnaderna för livsmedel hade rusat i höjden, och steg snabbare än lönekostnaderna. Kvalitén och utbudet på skolmaten försämrades i takt med inflationen.

90-talet

I skollagen som kom 1997 står det att alla kommuner har skyldighet att servera sina elever i grundskolan fri mat. Lagen berör inte gymnasieskolorna, matens kvalitet eller när skolmåltiden ska serveras.

2009

Ett förslag till ny skollag presenterades. Det innebär bland annat att grundskolan inte längre bara ska servera gratis lunchmat – maten ska också vara näringsriktig. I den nya skollagen framgår inte exakt vad som ska betraktas som "näringsriktig mat". Enligt regeringens planer blir det upp till Livsmedelsverket att bestämma detta genom nya rekommendationer till kommunerna.